

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

КЛИМЕНКА Володимира Олександровича

«Розвиток страхових послуг в аграрному секторі економіки України»

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

галузі знань 07 Управління та адміністрування

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Актуальність дисертаційної роботи Клименка В. О. зумовлена наявністю системних дисбалансів у функціонуванні ринку страхових послуг в аграрному секторі України, що проявляються у невідповідності між масштабом ризиків сільськогосподарського виробництва та рівнем їх страхового покриття. Попри стратегічну роль аграрної галузі у формуванні ВВП, експортного потенціалу та продовольчої безпеки держави, інституційні механізми страхового захисту залишаються недостатньо розвиненими, фрагментарними та обмеженими за охопленням.

Сучасні трансформаційні процеси у фінансовій системі, реформування державного регулювання страхового ринку, воєнні виклики та кліматичні зміни актуалізують необхідність перегляду концептуальних засад розвитку аграрного страхування. Йдеться не лише про вдосконалення окремих страхових продуктів, а про формування цілісної моделі розвитку страхових послуг, інтегрованої у систему управління аграрними ризиками та узгодженої з європейськими підходами до регулювання фінансових ринків.

Наукова проблема, розв'язання якої здійснюється у дисертації, полягає у відсутності комплексного теоретико-методичного підґрунтя розвитку страхових послуг в аграрному секторі з урахуванням сучасних макроекономічних, інституційних та регуляторних змін. Потребує подальшого обґрунтування механізм поєднання ринкових інструментів страхування з інструментами державної підтримки та стимулювання попиту на страхові послуги.

Тема дослідження відповідає стратегічним напрямам реформування фінансового сектору України, розвитку аграрної політики та адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Практична значущість проблематики посилюється необхідністю забезпечення фінансової стійкості аграрних товаровиробників у довгостроковій перспективі.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету в межах теми «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522). У контексті реалізації наукової теми, в межах якої виконано дисертаційне дослідження, здобувачем розроблено новітні концептуальні підходи до розвитку та формування страхових послуг в аграрному секторі, розкрито роль інноваційних технологій у трансформації аграрного страхування, досліджено потенціал впровадження параметричних моделей страхового захисту та обґрунтовано напрями адаптації міжнародних практик до національного інституційного середовища.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, сформульовані у дисертаційній роботі, характеризуються належним рівнем теоретико-методичного обґрунтування, логічною послідовністю та цілісністю наукового викладу. Автором здійснено комплексний аналіз функціонування страхових послуг в аграрному секторі економіки України із застосуванням сучасних методів наукового пізнання, економіко-статистичного аналізу, системного та інституційного підходів, що забезпечує достатню доказовість отриманих результатів. Використана інформаційна база є репрезентативною та охоплює офіційні статистичні дані, нормативно-правові акти, аналітичні матеріали та наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, що підвищує рівень достовірності сформульованих висновків.

Обґрунтованість наукових положень підтверджується узгодженістю теоретичних узагальнень із результатами емпіричного дослідження страхового ринку та аграрного сектору, а також коректним використанням методичного інструментарію для оцінювання тенденцій розвитку страхових послуг у контексті трансформаційних змін економіки. Висновки дисертації є логічним підсумком проведеного дослідження, ґрунтуються на системному аналізі проблем страхового забезпечення аграрного виробництва та відображають реальні закономірності функціонування ринку страхування в умовах економічної нестабільності та структурних ризиків.

Достовірність отриманих результатів забезпечується апробацією основних положень дослідження у наукових публікаціях та їх обговоренням на науково-практичних заходах, що свідчить про їх наукову верифікацію та відповідність сучасному рівню розвитку фінансово-страхової науки. Запропоновані автором рекомендації базуються на результатах глибокого аналітичного опрацювання проблем розвитку страхових послуг в аграрному секторі та враховують специфіку національної економіки, інституційні обмеження та сучасні виклики страхового ринку.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у концептуальному переосмисленні ролі страхових послуг як інструменту підвищення фінансової стійкості аграрних виробників та стабілізації аграрного сектору в умовах ризикоорієнтованого середовища. У роботі поглиблено теоретичні підходи до трактування економічної сутності страхових послуг у аграрній сфері, удосконалено науково-методичні засади їх розвитку з урахуванням трансформаційних процесів, цифровізації та інтеграції фінансових інструментів управління ризиками. Важливим науковим результатом є обґрунтування стратегічних напрямів модернізації системи страхового захисту аграрного сектору, що передбачають поєднання державних, ринкових та інституційних механізмів стимулювання розвитку аграрного страхування.

Загалом, наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є достатньо обґрунтованими, достовірними, науково новими та такими, що мають теоретичну цінність і практичну значущість для подальшого розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України. Теоретичні положення роботи логічно корелюють із результатами проведених розрахунків і аналітичних оцінок, що забезпечує внутрішню цілісність дослідження та

аргументованість сформульованих висновків. Практичні рекомендації ґрунтуються на всебічному дослідженні сучасного стану страхових послуг в аграрному секторі України та можуть бути використані в діяльності органів державного управління, страхових компаній і суб'єктів аграрного бізнесу.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертаційного дослідження Клименка В. О. мають вагоме практичне та стратегічне значення, оскільки обґрунтовують комплексні підходи до модернізації страхових послуг в аграрному секторі України та формування ефективної системи управління ризиками.

Запропоновані концептуальні та методичні рішення впроваджені у практичну діяльність страхових компаній та аграрних підприємств, що підтверджується відповідними довідками:

- концептуальні підходи до організації взаємодії страховика з аграрними товаровиробниками та вдосконалення бізнес-процесів – у Страховій групі «ТАС» (довідка № 177/4 від 20.03.2025 р.);

- рекомендації щодо оптимізації страхових продуктів і застосування сучасних інструментів управління ризиками – у ПрАТ «Українська страхова компанія «КНЯЖА ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП» (довідка № 1122 від 25.12.2024 р.);

- практичні рекомендації щодо формування системи управління ризиками та використання страхового захисту в господарській діяльності – у ТОВ «СТ АГРОЗАХІД» (довідка № 2317 від 10.01.2025 р.).

Окремо слід зазначити інтеграційний ефект результатів дослідження для освітньої та наукової діяльності: їх положення впроваджено у навчальні програми Уманського національного університету при викладанні дисциплін «Страхова справа», «Аграрне страхування» та «Страховий менеджмент» (довідка № 1957/01-10 від 24.09.2025 р.), що сприяє підвищенню професійного рівня здобувачів та розвитку практичних і аналітичних умінь, необхідних для ефективної діяльності у сфері страхування.

З огляду на науково-прикладні розробки здобувача, робота не лише підтверджує наукову новизну, а й фактично застосовується у практичній діяльності, сприяючи реалізації стратегічних напрямів розвитку страхових послуг, підвищенню ефективності управління ризиками та розвитку професійних компетенцій фахівців у сфері аграрного страхування.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Наукові публікації здобувача відображають логічну послідовність та цілісність дисертаційного дослідження, забезпечуючи обґрунтованість отриманих висновків і наукову завершеність роботи. За темою дисертації опубліковано 23 наукові праці: 7 статей у фахових виданнях України категорії Б, 14 тез доповідей на науково-практичних конференціях та 2 публікації в інших виданнях.

Опубліковані матеріали системно розкривають теоретико-методичні засади розвитку страхових послуг в аграрному секторі України, аналізують сучасний стан ринку аграрного страхування та пропонують концептуальні підходи й

стратегічні напрями розвитку страхових послуг з урахуванням сучасних ризиків, інновацій та міжнародного досвіду. В роботах, підготовлених у співавторстві, чітко зазначено особистий внесок здобувача, що підкреслює його самостійність у проведеному науковому дослідженні.

Представлені публікації були обговорені на науково-практичних конференціях, що засвідчує їх фахову оцінку та актуальність. Кількість і зміст наукових публікацій відповідають вимогам для оприлюднення результатів дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Дотримання принципів академічної доброчесності

У підготовці дисертаційного дослідження Клименка Володимира Олександровича простежується повне дотримання принципів академічної доброчесності та вимог чинного законодавства України щодо авторського права та суміжних прав. Факти некоректного запозичення або використання результатів інших авторів без належного посилання на джерела відсутні, що підтверджує високий рівень наукової самостійності здобувача та його відповідальне ставлення до стандартів академічної доброчесності.

Відповідність дисертації спеціальності і вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття ступеня доктора філософії

Логічна послідовність та взаємозв'язок розділів, наукових положень і висновків у дисертації Клименка Володимира Олександровича забезпечують її структурну цілісність і наукову завершеність. Робота характеризується чітко визначеною організацією матеріалу, де кожен розділ взаємодоповнює інші та відповідає поставленим завданням і сформульованій науковій новизні.

Дисертація загальним обсягом 230 сторінок містить анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (200 найменувань) та 4 додатки (6 таблиць і 17 рисунків), при цьому основний текст займає 137 сторінок і включає 7 таблиць та 20 рисунків

Структура та зміст дисертації відповідають вимогам до оформлення наукових робіт, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), а також положенням «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами). Узгодженість структури, логіки викладу та наукової повноти підтверджує відповідність роботи напрямку спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування у галузі знань 07 Управління та адміністрування» та всім вимогам для присудження ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Дисертаційне дослідження Клименка Володимира Олександровича відзначається ґрунтовністю, логічною структурою та послідовністю викладу матеріалу. Автор продемонстрував системний та комплексний підхід до реалізації завдань дослідження, що забезпечує цілісність і наукову завершеність роботи. Водночас деякі положення дисертації можуть бути додатково уточнені, розширені або підкріплені додатковими аргументами, що дозволяє поглибити як

теоретичні, так і практичні аспекти розвитку страхових послуг в аграрному секторі України.

Нижче наведено основні дискусійні положення та зауваження, які можуть сприяти подальшому вдосконаленню та уточненню змісту роботи:

1. Хоча автор (підрозділ 1.2 «Системний аналіз економічних, інституційних та правових чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі») ґрунтовно проаналізував економічні, інституційні та правові чинники розвитку страхових послуг та підкреслив їх багаторівневу взаємозалежність, доцільно було б поглибити дослідження механізмів взаємного впливу цих чинників у динамічних умовах ринку. Зокрема, слід було б оцінити, яким чином трансформації нормативно-правового середовища та модернізація інституційних структур модифікують платоспроможний попит аграрних підприємств і впливають на ефективність страхових продуктів. Додатково було б корисним деталізувати конкретні інструменти реалізації механізмів зворотного зв'язку та самокорекції, наприклад через цифрові платформи управління ризиками, індексне страхування або фінансові стимули, що дозволило б практично обґрунтувати ефективність інтегрованої взаємодії держави, страхових компаній і агровиробників. Такий підхід підкреслив би проактивний та адаптивний характер управління аграрними ризиками, одночасно демонструючи сучасність і прикладну цінність проведеного дослідження.

2. Систематизація класифікаційної структури та типології страхових послуг у сільськогосподарському виробництві, а також розробка блок-схеми прийняття рішення щодо вибору страхових послуг (підрозділ 1.3 дисертаційного дослідження та додаток А, рис. А. 8) є важливим результатом дисертаційного дослідження. Водночас поза достатньою увагою залишилися механізми інтеграції різних типів страхових рішень у єдину систему управління ризиками підприємства. Зокрема, корисним було б оцінити, як поєднання класичних, індексних та мультиризикових страхових моделей впливає на фінансову стійкість господарства за різних регіональних, кліматичних та виробничих умов. Додатково варто було б розглянути можливість адаптації блок-схеми до цифрових платформ і систем аналізу ризиків, що дозволило б підкреслити здатність методики до гнучкого реагування на зовнішні зміни та підвищити її практичну ефективність для аграрних підприємств.

3. Аналіз діяльності страхових компаній у сегменті аграрного страхування (підрозділ 2.4 «Дослідження діяльності страхових компаній в аграрному секторі економіки України: організаційно-економічні проблеми та тенденції розвитку») демонструє інституційну трансформацію ринку, скорочення кількості операторів і зниження стратегічної ваги аграрного страхування у страхових портфелях. Водночас робота не розкриває детально вплив цих змін на довгострокову фінансову стійкість компаній та конкурентну структуру ринку, а також не аналізує потенціал гібридних і параметричних моделей для диверсифікації ризиків і зниження залежності від державних субсидій і міжнародного перестрахування. Усунення цих аспектів дозволило б глибше оцінити ефективність бізнес-моделей, визначити шляхи розвитку партнерських каналів дистрибуції та інтеграції цифрових технологій, що сприяло б підвищенню фінансової стійкості і інвестиційної привабливості сегменту.

4. У контексті підрозділу 3.4 («Міжнародний досвід розвитку аграрного страхування: можливості адаптації для України») показано, що універсальної моделі аграрного страхування не існує, а її ефективність визначається економічним, інституційним та аграрним середовищем конкретної країни. Разом із тим доцільно підкреслити необхідність більш детального аналізу механізмів адаптації публічно-приватної моделі для України з урахуванням регіональних особливостей, рівня технологічного забезпечення агровиробників, концентрації ризиків та специфіки кліматичних викликів. Крім того, актуальним є дослідження взаємозв'язку між інтеграцією інноваційних та параметричних страхових продуктів і зміцненням фінансової стійкості агропідприємств, що дозволило б обґрунтовано визначити стратегічні напрями розвитку системи страхового захисту аграрного сектору України та підкреслити практичну і наукову цінність запропонованого підходу.

5. Автор у роботі переконливо обґрунтовує доцільність масштабування параметричних моделей аграрного страхування та впровадження публічно-приватної моделі його розвитку. Водночас дискусійним залишається питання інституційної спроможності національного середовища забезпечити реалізацію запропонованої дорожньої карти, зокрема в частині формування дієвих перестраховальних механізмів, гарантійних інструментів та довгострокової бюджетної підтримки. Поглиблення аналізу фіскальних ризиків і джерел фінансування відповідних зобов'язань сприяло б посиленню прикладної обґрунтованості запропонованих рішень.

Рекомендаційний характер висловлених зауважень не зменшує загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи. Вони покликані конкретизувати та поглибити окремі результати дослідження і визначають можливі напрями подальшого наукового опрацювання проблематики. Дискусійні положення свідчать про наукову складність обраної теми та акцентують практичну цінність роботи для вдосконалення організації страхових послуг у сільському господарстві.

Загальний висновок

Представлена дисертація Клименка Володимира Олександровича на тему «Розвиток страхових послуг в аграрному секторі економіки України» є цілісним, завершеним і самостійно виконаним науковим дослідженням, підготовленим із дотриманням принципів академічної доброчесності. Робота характеризується науковою новизною, належним рівнем теоретико-методичного опрацювання та практичною спрямованістю отриманих результатів. Мету дослідження досягнуто, поставлені завдання реалізовано послідовно й аргументовано.

Сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації відображають особистий внесок здобувача у розвиток теоретико-методичних засад і прикладних механізмів удосконалення страхових послуг в аграрному секторі економіки України та в сукупності забезпечують вирішення конкретного наукового завдання щодо розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України. Зміст дисертації відповідає спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування галузі знань 07 Управління та адміністрування.

За рівнем актуальності, наукової обґрунтованості, новизни та практичної значущості результатів дисертація відповідає вимогам пункту 6 Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти або наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її автор – КЛИМЕНКО Володимир Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування галузі знань 07 Управління та адміністрування.

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Уманського національного університету

Юлія УЛЯНИЧ